

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

РОМАНОВ ЄГОР ПАВЛОВИЧ
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 504:339
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

Є. П. РОМАНОВ
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
ЛИТВИНЧУК Ірина Леонідівна
(прізвище, ім'я, по батькові)
доктор економічних наук, професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **РОМАНОВА Єгора Павловича**
допущено до захисту.

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» грудня 2022 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я, прізвище)

«_____» грудня 2022 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **РОМАНОВ Єгор Павлович** захистив
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:
сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ - _____
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Настасія ПУГАЧОВА
(власне ім'я, прізвище)

АНОТАЦІЯ

Романов Є.П. Державна екологічна політика в контексті євроінтеграції
– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» – Поліський національний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир 2022.

В дослідження відображено основні етапи формування та реалізації державної екологічної політики в Україні, що регламентує діяльність господарюючих суб'єктів з боку її впливу на навколишнє природне середовище, а також охарактеризовано основні принципи реалізації екологічної політики в ЄС, в контексті яких, має будуватись власна стратегія екологічного розвитку країни. Охарактеризовано механізм та проблеми реалізації Стратегії державної екологічної політики України, запропоновано шляхи вдосконалення державної екологічної політики з врахуванням євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: екологічна політика, євроінтеграція, сталий розвиток, екологізація світової економіки, стратегія екологічного розвитку.

SUMMARY

Romanov Ye. State environmental policy in the context of European integration - Qualifying scientific work with manuscript rights.

Work for the degree of “Master” in the specialty 281 "Public Administration" - Polissia National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr 2022.

The study reflects the main stages of the formation and implementation of the state environmental policy in Ukraine, which regulates the activities of economic entities from the side of its impact on the natural environment, and also characterizes the main principles of the implementation of environmental policy in the EU, in the context of which, one's own environmental strategy should be built development of the country. The mechanism and problems of the implementation of the State Environmental Policy Strategy of Ukraine are characterized, ways of improving the state environmental policy, taking into account European integration processes, are proposed.

Key words: environmental policy, European integration, sustainable development, greening of the world economy, ecological development strategy.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА РЕТРОСПЕКТИВА ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ В ЄС ТА УКРАЇНІ.....	9
1.1 Поняття державної екологічної політики	9
1.2. Становлення державної екологічної політики в країнах Європейського союзу.....	11
1.3. Особливості формування та реалізації державної екологічної політики в Україні.....	13
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	16
2.1. Суб'єкти державної екологічної політики України.....	16
2.2. Нормативно-правове забезпечення державної екологічної політики.....	18
2.3. Напрями трансформації державної екологічної політики в умовах Європейської інтеграції України	20
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	23
3.1. Стратегічні пріоритети розвитку державної екологічної політики в Україні.....	23
3.2 Основні проблеми системи регулювання державної екологічної політики.....	25
3.3. Розробка механізму регулювання державної екологічної політики України.....	29
ВИСНОВКИ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	35
ДОДАТКИ.....	38

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми впливає з протиріч між безмежними людськими потребами та вичерпними природними ресурсами. На сьогоднішній день екологічна криза займає визначне місце в ряді найгостріших проблем, що постають перед людством. Зростають екологічні проблеми, які не знаходять адекватного вирішення в системі державної влади. Екологічні проблеми переплітаються з іншими глобальними проблемами і часто можуть бути вирішені лише в певному комплексі, що зумовлює підвищення вимоги до самої якості державного регулювання. Екологічна політика не може бути реалізована без поєднання з іншими політиками – економічною, соціальною та політикою безпеки, роль і пріоритетність яких стрімко зростає в контексті переходу до нової економічної системи, основою якої є екологічна політика.

Наразі недостатньо пов'язувати екологічну політику лише з діяльністю держави та її інституцій, навіть якщо вони відіграють домінуючу роль.

Світ перебуває в процесі глибоких та динамічних змін. Глобалізаційні процеси впливають на міжнародні відносини, активізують їх і надають взаємозалежності держав й універсального характеру. Але, все ж таки жоден регіон світу, навіть такий потужний, як Європа, не може розглядатися інакше, як у найтіснішому зв'язку з іншими регіонами та розвитком усєї політичної та економічної системи світу. Крім того, стан навколишнього середовища та екологічна безпека країн Європейського Союзу, а також їх політична позиція знаходяться у значній залежності від відносин з іншими європейськими країнами.

На рівні національних та міжнародних інституцій відбулося усвідомлення необхідності здійснення централізованої та структурованої екологічної політики, метою якої є зменшення забруднення природного середовища в країнах європейського континенту шляхом запровадження жорстких стандартів

для всіх видів викидів, а також інтенсивне економічне сприяння та активне використання ресурсозберігаючих технологій у промисловості.

Варто зазначити, що кожна держава має свій індивідуальний комплекс екологічних характеристик, а кожен регіон має певний набір індивідуальних екологічних проблем та механізмів їх вирішення, тому сучасна система регулювання, яка розглядає навколишнє середовище як природний ресурс, не може руйнувати екологічну систему та природне середовище зокрема.

Теоретико-правовою основою дослідження є фундаментальні праці таких учених, як Андрієнко М.В.[1], Веклич О.О.[2], Ветвицький Д.О.[3], Гавриленко О. П.[5], Заржицький О.С. [10], Кравців В.С. [14], Лазор О.Я.[15], Лукінов І.[17], Малиш Н.А.[18], Мамонова В.В.[19], Мягченко О.П.[21], Потапенко В.[23], Приходченко Л.[24], Романко С. М.[25], Сахаєв В.Г.[26], Якушенко Л.М.[27] та інші.

Варто зазначити, що незважаючи на наявність розробок на дану тему, виникає ряд проблем, котрі досі не досліджені і потребують ретельного визначення та узагальнення.

Метою даної роботи є аналіз наукових поглядів, механізмів реалізації екологічної політики, осмислення поняття «екологічної політики в Україні» й складових її реалізації, тенденцій її розвитку в контексті євроінтеграційних змін.

Для досягнення мети даного дослідження поставлено *наступні завдання:*

1. Розкрити підходи науковців до визначення поняття державної екологічної політики.
2. Проаналізувати становлення та розвиток державної екологічної політики в країнах Європейського союзу.
3. Сформулювати особливості формування, а також реалізації державної екологічної політики в Україні.
4. Виявити напрямки змін та стратегічні пріоритети державної екологічної політики України в умовах Європейської інтеграції.

5. Виокремити основні проблеми та розробити алгоритм регулювання державної екологічної політики України.

Об'єктом дослідження є процес реалізації державної екологічної політики.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних принципів та прикладних аспектів державної екологічної політики.

Методи дослідження. У даній роботі було використано комплексну методологію дослідження проблеми, що дозволило суттєво розширити та поглибити аналіз значущих та базових аспектів екологічної політики. Організаційна та функціональна складність досліджуваного явища зумовила плюралізм використовуваних методичних підходів. Під час підготовки роботи застосовано принципи, що дозволяють поєднувати можливості логічного та історичного методів, кількісного та якісного аналізу. При розробці понятійно-категоріальних аспектів дотримано принципів політичного аналізу, а також застосування прийомів та методів порівняльного аналізу.

Отже, методологічною основою дослідження у даній роботі є сукупність загальнонаукових, а також спеціальних методів, зокрема:

– формально-догматичний та герменевтичний методи, які застосовано з необхідністю пізнання та тлумачення у логічній послідовності текстів наукових праць вчених у даній галузі, нормативно-правових актів, а також інших джерел (підрозділ 1.1),

– діалектичний метод, який застосовано для з'ясування розвитку підходів до розуміння поняття та виявлення закономірностей у становленні та реалізації державної екологічної політики (підрозділ 1.2, 1.3)

– методи системного аналізу, абстрагування і узагальнення, аналізу і синтезу уможливили встановлення основних проблем системи регулювання державної екологічної політики та дали змогу охарактеризувати розробку механізму регулювання державної екологічної політики України. (підрозділ 3.1, 3.3).

Основні результати дослідження викладено в публікації Романов Є., Сич К. «Формування та реалізація державної екологічної політики в умовах євроінтеграції», Економіка та суспільство, (45). 2022.

Структура роботи. Дана робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають в себе дев'ять підрозділів, висновків проведеного дослідження і списку використаних джерел (27 найменувань). Загальний обсяг роботи – 34 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА РЕТРОСПЕКТИВА ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ В ЄС ТА УКРАЇНІ

1.1. Поняття державної екологічної політики

Термін «державна екологічна політика» у різних варіаціях широко використовується у нормативних правових актах, офіційних політико-правових документах, а також в еколого-правовій літературі. Однак, незважаючи на це, у законодавстві відсутнє його нормативне закріплення, що ускладнює з'ясування зазначеного поняття.

Протилежна ситуація має місце у науковій літературі, де наводяться найрізноманітніші визначення державної екологічної політики. Вчені у своїх роботах зазначають, що екологічна політика є певною системою концепцій про пріоритети та принципи, мету та встановлені цілі, засоби, а також способи діяльності у сфері охорони навколишнього середовища. Державна екологічна політика – це діяльність держави, спрямована на збереження природних систем, підтримання їх цілісності для розвитку суспільства, покращення якості життя, здоров'я населення та в цілому демографічної ситуації, забезпечення охорони природи та екологічної безпеки країни.

Державна екологічна політика – це сукупність рішень і дій, здійснюваних уповноваженими органами влади та управління в галузі охорони навколишнього середовища в масштабах держави за різними напрямками, а також використовуваних для цього правових і поза сферою права способів і засобів [5, с. 61].

Деякі вчені визначають як систему політико-ідеологічних, правових, організаційно-контрольних, економіко-правових, ідеологічних та інших засобів та заходів щодо раціонального використання та охорони природних ресурсів (об'єктів), екологічного благополуччя та безпеки населення в регіонах, а також захисту їх конституційних та інших екологічних прав та інтересів.[3, с. 4]

Не можна не погодитися з наведеними точками зору, але слід зазначити, що в кожній з них у розумінні даного політико-правового явища ставиться акцент, або на «діяльність», або на «рішення та дії», або на «способи та засоби» тощо. Цілком очевидно, що екологічна політика не може являти собою, наприклад, лише систему концепцій, ідей, оскільки будь-яка концепція вимагає свого практичного втілення, а це неможливо без фактичного провадження діяльності. Очевидно також і те, що екологічна політика не може обмежуватися її розумінням лише як сукупності різноманітних засобів та заходів, що використовуються при її реалізації. За своєю суттю вони є не більше ніж необхідним інструментарієм для вирішення відповідних завдань та досягнення поставленої мети. Тому державна екологічна політика в широкому розумінні має включати в свій зміст систему концепцій, ідей, принципів, уявлень про цілі та завдання діяльності держави у сфері взаємодії суспільства і природи, а також фактичну діяльність держави в екологічній сфері.

Поява такого напрямку державної політики, як екологічна, була пов'язана з тим, що саме економічний (переважно) та соціальний (меншою мірою) розвиток спричинили втрату природою екологічної стійкості, подальшу деградацію її стану, виснаження природних ресурсів та зумовили появу суспільних інтересів у вжитті державою адекватних заходів реагування, і насамперед за допомогою правового регулювання, з метою зменшення та запобігання негативному впливу господарської діяльності на навколишнє середовище та забезпечення раціонального природокористування. Інакше кажучи, зміст державної екологічної політики спочатку визначається суспільними екологічними інтересами, а не соціально-економічними.

М. В. Андрієнко, В. С. Шако визначають державну екологічну політику як складову державної політики, що відображає комплекс цілей і завдань у сфері екології, сформованих політичною системою держави відповідно до її соціального призначення та реалізованих за допомогою певних механізмів [1, с. 5].

Н.А. Малиш зазначає, що екологічну політику слід розуміти як координаційну первинну основу, котра формує та рухає ресурси певного підприємства (організації) для досягнення цілей раціонального збереження, захисту навколишнього середовища та екологічної безпеки через політичні, економічні, правові, освітні та інші заходи [18, с. 214].

Екологічна політика – це складне, багатоаспектне явище, для її наукового аналізу як особливої сфери діяльності держави потрібен комплексний підхід. Вона розуміється як системна соціальна технологія та діяльність соціальних суб'єктів з управління екологічною сферою з метою забезпечення раціонального використання природних ресурсів та регулювання впливу суспільства на природу.

Сучасна екологічна ситуація потребує аналізу процесу формування та механізмів реалізації екологічної політики не лише на рівні окремої держави. Необхідно вивчити вплив світових факторів на процес здійснення сучасної екологічної політики. Йдеться справді про глобальне покращення всієї системи суспільних відносин у сфері екології, про формування під впливом принципово нового устрою, створення комплексної екологічної політики. Глобалізація сприяє формуванню нових умов для здійснення екологічної політики та нових підходів до її вивчення, вона перетворюється на найважливіший фактор сучасного світового розвитку у всіх сферах, у тому числі у сфері екології.

1.2. Становлення державної екологічної політики в країнах Європейського союзу

Охорона навколишнього середовища є одним із пріоритетних напрямів діяльності ЄС. Європейський союз має широкі повноваження у сфері охорони навколишнього середовища, це зумовило прийняття багатьох нормативно-правових актів, які регулюють питання захисту навколишнього середовища, а також превентивних заходів.

Науковці виділяють п'ять етапів формування екологічної політики в країнах ЄС:

Перший етап (1957-1971 рр.) – характеризується відсутністю правової компетенції ЄС у екологічній сфері. На даному етапі було проведено лише декілька факультативних заходів у сфері охорони навколишнього середовища. Однак, незважаючи на відсутність єдиної політики в цій сфері, інститути ЄС були готові активізувати та розширити свою діяльність у сфері екологічної політики у визначений період.

Другий етап (1972-1985). Цей етап характеризується впровадженням державами ЄС перших природоохоронних заходів, появою перших програм дій у даній сфері та початком розробки правових норм у сфері екології. Всі рішення регулювання екологічної діяльності були прийняті відповідно до статей Римського договору 1957 року, який дозволяв діяти в сферах, не зазначених в установчому договорі, для досягнення цілей ЄС. Регулювання суспільних відносин у сфері екології та її захисту відбувалося насамперед шляхом видання Директив. Європейський Союз став учасником ряду найважливіших міжнародних угод з охорони навколишнього середовища [3, с. 12]. Отже, другий етап стосувався формування екологічної політики ЄС та розробки основних засобів її правового регулювання.

Третій етап (1986-1991 рр.) – можна охарактеризувати як етап консолідації інститутами ЄС компетенції у сфері охорони навколишнього середовища. Визначено цілі та завдання, принципи та напрямки політики ЄС у сфері охорони природного середовища. Принцип субсидіарності запроваджено у відносинах між ЄС та державами-членами у галузі охорони довкілля. Цей принцип означає, що ЄС здійснює свою діяльність у сфері екології, оскільки цілі екологічної політики можуть бути краще реалізовані на рівні ЄС, ніж на рівні окремих держав-членів. У вторинному праві спостерігається посилення правового регулювання природоохоронної діяльності з урахуванням нормативно-правових актів — екологічного законодавства держав-членів [25, с. 238].

Четвертий етап (1992-2002 рр.). Етап удосконалення екологічної політики ЄС. Основні риси поточної політики були визначені в даний період через інституційне закріплення питань екологічної політики та екологічних проблем у договорах ЄС. Цілі екологічної політики ЄС були сформульовані таким чином: збереження, захист і поліпшення навколишнього середовища; турбота про охорону здоров'я людей; досягнення оптимального використання природних ресурсів; сприяння заходів на міжнародному рівні для вирішення регіональних і глобальних проблем охорони довкілля.

П'ятий етап (з 2003 року по теперішній час). В останні роки екологічна діяльність ЄС лягла в основу екологічної компетенції, передбаченої статтями Договору про ЄС. Екологічна діяльність нерозривно пов'язана з іншими сферами діяльності ЄС [25, с. 239]. На даному етапі вдосконалюється правове регулювання охорони навколишнього середовища в ЄС. Зокрема, оновлюються нормативно-правові акти, які закріплюють правові основи системи збору та обробки екологічної інформації, екологічного моніторингу, екологічної сертифікації, оцінки впливу на довкілля та механізм фінансування природоохоронних заходів. У сфері екологічної стандартизації та сертифікації відбуваються спроби кодифікувати численні стандарти.

Основним завданням екологічної політики Європейського Союзу є згуртування сил і ресурсів для захисту навколишнього середовища, грамотне та законне користування природними ресурсами та виконання законів, що регулюють поведінку у сфері захисту навколишнього середовища.

1.3. Особливості формування та реалізації державної екологічної політики в Україні

Державну охорону навколишнього природного середовища в Україні можна охарактеризувати як комплекс певних заходів держави або наддержавного органу (організації/утворення), спрямованих на охорону

навколишнього природного середовища, збереження, а також відновлення природних ресурсів, використання безвідходних і маловідходних екологічно чистих технологій, розвиток освіти у сфері збереження навколишнього середовища, та природних ресурсів, правове регулювання та охорона навколишнього середовища для забезпечення оптимальних умов функціонування екологічної системи.

Як зазначають науковці, у демократичних країнах складовими державної екологічної політики є:

- упорядкована, практично ефективна система державного управління у сфері регулювання охорони, законного використання та відтворення природних ресурсів;

- належний державний і громадський моніторинг, що здійснюється державними органами або громадськими об'єднаннями і відтворення природних ресурсів, нагляд за дотриманням природоохоронного законодавства та міжнародних зобов'язань країни у сфері охорони навколишнього середовища;

- доступна екологічна інформаційна політика, щодо актуального стану навколишнього середовища в країні;

- належний рівень проведення екологічної експертизи для проектів, які є екологічно небезпечними;

- прийняття рішень з питань екології компетентними державними органами, включаючи обов'язкову участь громадськості;

- система відповідальності як органів державної влади, так і окремих посадових осіб, громадян при порушенні законодавства, що регулює питання екологічної політики;

- проведення просвітницької та виховної діяльності [26, с. 147].

Статтею 16 Конституції України передбачено напрями державної екологічної політики, де встановлено, що охорона екологічної безпеки та екологічної рівноваги є обов'язковою на території нашої держави для забезпечення суверенної території України, для подолання наслідків

Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду українського народу – це все є обов'язком держави [2, с. 41].

Головні засади національної екологічної політики нашої держави характеризуються рівноцінністю трьох складових розвитку держави (економічної, екологічної, соціальної), які передбачають:

- екологічну відповідальність, яка вимагає запровадження відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього середовища;
- уникнення екологічних ризиків та державний моніторинг природного середовища;
- «забруднювач і користувач платять повну ціну», яка зумовлює запровадження стимулів для забруднювача зменшувати рівень негативного впливу на навколишнє природне середовище;
- міжсекторальне партнерство та залучення всіх зацікавлених сторін до реалізації екологічної політики.

РОЗДІЛ 2.

ДІАГНОСТИКА ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

2.1. Суб'єкти державної екологічної політики України

Екологічна політика у широкому розумінні – це комплекс політичних, економічних, юридичних, освітніх та інших заходів, спрямований на врегулювання впливу людства на природу. У вузькому розумінні це заходи щодо охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів.

Існування суб'єктів екологічної політики впливає із самого понятійного визначення екологічної політики як свідомої та організованої діяльності, яка має на меті регулювання ставлення суспільства до природи з метою збереження екологічної рівноваги.

Як суб'єкт екологічної політики держава через свої органи, та прийняття правових актів не лише встановлює умови та спосіб здійснення господарської та іншої діяльності таким чином, щоб ця діяльність не викликала знищення навколишнього середовища, а й створює основу для координації діяльності всіх суб'єктів екологічної політики, щоб проведення такої політики було ефективним.

Держава як суб'єкт екологічної політики повинна забезпечувати захист навколишнього середовища не лише на своїй території, вона повинна здійснювати взаємну співпрацю з метою збереження єдності екологічної системи Землі.

Суб'єктами формування державної екологічної політики України є:

- Верховна Рада України – затверджує національну стратегію щодо охорони навколишнього природного середовища, ратифікує міжнародні договори та визначає основні політичні напрями у даній сфері;
- Місцеві ради – забезпечують у своїй діяльності реалізацію державної екологічної політики, проводять моніторинг, здійснюють контроль

за дотриманням законодавства, організують розроблення місцевих екологічних програм і проєктів;

- Президент України є гарантом Конституції України, що включає положення щодо забезпечення екологічної безпеки, прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Президент має право видавати укази про оголошення окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації та про введення надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях (у разі аварій, катастроф, стихійного лиха, що створюють загрозу життю та здоров'ю населення).

- Кабінет Міністрів України у своїй діяльності забезпечує реалізацію державної екологічної політики, розробляє екологічні програми, забезпечує їх виконання, координує діяльність міністерств та інших органів виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища.

- Органи державної влади зі спеціальною компетенцією – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, та інші профільні державні агентства, центральні органи виконавчої влади зі спеціальною компетенцією, до сфери діяльності яких входить реалізація екологічної політики, реалізація стратегічних програм розвитку, здійснення комплексного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та державного контролю за використанням природних ресурсів [24, с. 9].

Основним суб'єктом формування та реалізації державної екологічної політики в Україні є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів. Відповідно до інформації про цілі та стратегію даного міністерства, воно виконує завдання щодо вирішення відповідних нормативно-правових питань у рамках напрямків діяльності органу: «розробляє та подає на розгляд Президенту України та Кабінету Міністрів України проєкти законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України на розгляд; готує в межах своїх повноважень висновки та пропозиції до законопроєктів та інших актів законодавства, що подаються на погодження від інших органів;

узагальнює практику застосування законів, розробляє пропозиції щодо їх удосконалення та інше» [19, с. 51].

Громадяни як суб'єкти екологічної політики повинні брати участь у втіленні даної політики у життя, здійснюючи це через певні організації. Громадяни зміцнюють суспільну роль за рахунок участі у вирішенні екологічних проблем (особливо на локальному рівні), а держава, співпрацюючи з ними через соціальні структури, здійснює політику у сфері захисту навколишнього середовища.

Чинне законодавство України покладає функції та завдання з охорони навколишнього природного середовища на ряд уповноважених органів державної влади та місцеве самоврядування, дані завдання сформульовано та закріплено у відповідних нормативно-правових актах України.

2.2. Нормативно-правове забезпечення державної екологічної політики

Ефективне регулювання суспільних відносин в екологічній сфері пов'язане як з екологічною безпекою держави, так і з виникненням нових викликів на інших рівнях (генномодифіковані організми, глобальне забруднення та ін.)

Як зазначають науковці, екологічне право — це не тільки система правових норм, а й система правових знань у сфері навколишнього середовища: з одного боку самостійна галузь правової системи, з іншого — самостійний підрозділ юридичної науки. Екологічне право характеризується певними загальними положеннями, ознаками, принципами, специфічними правовими термінами, які визначають особливий режим правового регулювання.

Суспільні відносини у сфері взаємодії суспільства та природи регулюються нормативними актами різної юридичної сили – Конституцією, законами, урядовими підзаконними та відомчими нормативними актами, а

також актами місцевих органів влади. Головними джерелами екологічного права в нашій країні є Конституція України.

Конституція встановлює обов'язок держави забезпечувати екологічну безпеку та екологічну рівновагу на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи світового масштабу, збереження генофонду Українського народу (ст. 16); Право кожного громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування шкоди, завданої порушенням цього права, право на вільний доступ до незасекреченої інформації про стан якості довкілля харчових продуктів і предметів побуту та право на їх поширення» (ст. 50); встановлює «обов'язок кожного громадянина не завдавати шкоди природі чи культурній спадщині, відшкодовувати заподіяну ним шкоду» [13].

Прийняті ресурсні кодекси заклали основу системи екологічного законодавства. Зокрема було ухвалено такі кодекси:

- Земельний кодекс від 25 жовтня 2001 р. [9].
- Водний кодекс від 06.06.1995 р. [4].
- Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. [11].
- Лісовий кодекс від 21 січня 1994 р. [16].
- Закон України «Про охорону атмосферного повітря» в редакції від 21 червня 2001 р.
  - Закон України «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 р.
  - Закон України «Про рослинний світ» від 9 квітня 1999 р.
  - Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [8], який регулює охорону навколишнього природного середовища як цілісного об'єкта.

Невід'ємною частиною законодавства, що регулює державну екологічну політику України є міжнародно-правові договори (угоди, договори, конвенції тощо). Чинні міжнародні договори є частиною національного законодавства лише після того, як Верховна Рада України дасть згоду на їх обов'язковість.

За останні роки Верховна Рада України ратифікувала важливі міжнародно-правові договори, що регулюють екологічні відносини.

Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» варто зазначити, як один з основних інструментів державної екологічної політики в Україні [10, с. 97]. Який визначає стратегічні напрями реформування державної екологічної політики, регламентує поетапне приведення правового регулювання до стандартів ЄС, а також містить заходи необхідні для поступового переходу до кліматично-нейтральної економіки країни.

2.3. Напрями трансформації державної екологічної політики в умовах європейської інтеграції України

На сучасному етапі характерними рисами діяльності ЄС у сфері охорони навколишнього середовища є:

- спільна екологічна компетенція ЄС та держав-членів;
- нерозривний зв'язок екологічної діяльності ЄС з іншими сферами інтеграції;
- «дуалізм повноважень», який відображається в тому, що договір надає природоохоронним організаціям повноваження безпосередньо втілювати цілі екологічної політики ЄС (ст. 174-176).

У державах-членах Європейського Союзу в екологічній сфері гарантуються основи екологічного права – право на сприятливе довкілля; права, які є гарантами дотримання та захисту основних екологічних прав; конституційні права, пов'язані з екологічними правами.

Наразі, Україна є учасницею близько 72 глобальних міжнародно-правових актів, які встановлюють перед державою завдання привести систему охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки до

світових стандартів та консолідувати екологічну політику України з екологічною політикою міжнародного співтовариства [17, с. 8-9].

Європейська інтеграція та реалізація активної багатосторонньої зовнішньої політики в рамках універсальних і регіональних міжнародних організацій є одними з пріоритетів зовнішньої політики України. Основи співпраці між Україною та Європейським Союзом у сфері охорони навколишнього середовища були закладені ще у 1994 році відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво між ЄС та його державами-членами та Україною. Важливим елементом співробітництва у сфері охорони навколишнього середовища, як і в багатьох інших сферах співробітництва, визначених угодою, є поступове приведення законодавства України у відповідність до політики та законодавства ЄС. Такі зобов'язання України є дуже важливими з огляду на необхідність наближення до норм і стандартів ЄС. Перші кроки до адаптації у сфері охорони навколишнього природного середовища було зроблено в грудні 2012 року, коли Міністерство затвердило Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу, який містить перелік директив ЄС у сфері охорони навколишнього середовища, до якого необхідно адаптувати українське законодавство.

Варто зазначити, що Україна демонструє позитивні зрушення щодо приведення міжнародного законодавства та права ЄС у відповідність до українського законодавства.

Існують також недоліки, що зумовлені загальною екологічною кризою в Україні, нерозумним природокористуванням, відсутністю ефективного економіко-правового механізму охорони навколишнього природного середовища, відсутністю бази для впровадження світового та європейського досвіду та реалізації європейського законодавства у формі імплементації, а не простого перекладу норм ЄС без урахування екологічних, політичних, економічних та інших реалій України.

В Україні варто на практиці забезпечити механізми інформування населення держави про сучасний стан довкілля, активізації діяльності неурядових громадських організацій шляхом здійснення екологічної освіти та виховання.

РОЗДІЛ 3.

УДОСКОНАЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Стратегічні пріоритети розвитку державної екологічної політики в Україні

Стратегічними пріоритетами державної екологічної політики в Україні є забезпечення екологічної безпеки країни, підвищення якості життя, збереження природних систем, підтримання їх цілісності та функцій для розвитку суспільства, покращення здоров'я населення та демографічної ситуації.

В основу реалізації державної екологічної політики закладено наступні принципи:

- ✓ забезпечення відповідності діяльності суб'єктів законодавчим та іншим нормативним вимогам у сфері забезпечення екологічної безпеки та охорони навколишнього середовища;
- ✓ забезпечення пріоритету дій, спрямованих на недопущення небезпечних екологічних впливів на людину та довкілля;
- ✓ постійна готовність органів державної влади до запобігання та ліквідації наслідків екологічних аварій, катастроф та інших надзвичайних ситуацій;
- ✓ системне та комплексне вирішення проблем забезпечення екологічної безпеки та ведення природоохоронної діяльності на локальному, регіональному та глобальному рівнях, на основі сучасних концепцій аналізу ризиків та екологічних збитків;
- ✓ відкритість та доступність екологічної інформації, забезпечення доступу громадян та зацікавлених сторін до екологічної інформації, інформаційна забезпеченість та відкритість діяльності в галузі забезпечення екологічної безпеки, рівна увага до економічної, соціальної та екологічної інформації, що є складовими розвитку,

- ✓ визнання неможливості позитивного розвитку людського суспільства під час деградації природи;
- ✓ справедливий та прозорий розподіл доходів від використання природних ресурсів та доступу до них;
- ✓ запобігання негативним екологічним наслідкам внаслідок господарської діяльності;
- ✓ економічна, соціальна, наукова обґрунтованість діяльності у сфері забезпечення екологічної безпеки;
- ✓ економічна та наукова обґрунтованість державних вимог та вжитих заходів у сфері забезпечення екологічної безпеки;
- ✓ економічне стимулювання діяльності щодо досягнення екологічних показників;
- ✓ зростання ролі громадянського суспільства, громадських рухів та об'єднань.

З моменту проголошення незалежності України прийнято три стратегічні документи, які визначають державну екологічну політику в Україні. Стратегії державної екологічної політики в Україні та сформульовані в них цілі наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Стратегії державної екологічної політики в Україні: визначення цілей політики

Рік прийняття	Назва законодавчого документу	Цілі державної екологічної політики
1	2	3
1998	Постанова Верховної ради України «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки [22].	Інституційне реформування державної системи охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів, впровадження механізмів екологічної політики, виконання пріоритетних загальнодержавних і державних програм, спрямованих на створення умов для сталого, збалансованого розвитку держави; формування державної системи регулювання екологічної безпеки як невід'ємної складової національної безпеки України.

Продовження таблиці 3.1

1	2	3
2010	Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [6] (втрата чинності 01.01.2020 року)	Підвищення екологічної свідомості населення. Покращення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки в країні. Досягнення екологічного стану, безпечного для здоров'я людини. Інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління. Удосконалення регіональної екологічної політики.
2019	Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [7] (набрання чинності 01.01.2020 року)	Забезпечення розвитку природно-ресурсного потенціалу України. Забезпечення інтеграції екологічної політики в процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України. Удосконалення та розвиток державної системи управління охорони навколишнього середовища.

Зважаючи на вищевказані цілі викладені в стратегіях 1998, 2010 та 2019 років державної екологічної політики, можна визнати актуальність екологічних питань у державній системі управління та підвищення уваги з боку уряду до визначення, деталізації, аналізу та вибору альтернативних варіантів вирішення можливих екологічних проблем.

Тому державна екологічна політика має ознаки повноцінної державної політики та відповідної сфери державного управління, в якій держава декларує загальні цілі, і завдання у відповідних напрямках, для можливості моніторингу, визначає дієвість стану управлінських рішень і, за необхідності, їх подальше коригування.

Надалі для проведення оцінки ефективності реалізації стратегій, виконавчим органам влади необхідно створити відповідне середовище для їх реалізації з метою найпродуктивнішого та найшвидшого впровадження. Для цього необхідно:

- наявність відповідних інституційних та ресурсних можливостей існуючої адміністративної структури;
- наявність налагодженої системи комунікації та координації взаємодії органів влади всіх рівнів та громадськості;

- наявність комплексу ефективних інструментів, в першу чергу організаційно-економічних важелів впливу на природокористувачів, з метою їх переходу на раціональне використання природних ресурсів.

До таких ефективних інструментів впливу здебільшого відносять: екологічні інвестиції, екологічну експертизу, екологічний аудит; програми підтримки екологічних інновацій, системи екологічних вимог та обмежень, дозвільно-ліцензійну діяльність, екологічні податки та платежі, фіскальні пільги для проектів екологічної спрямованості та ін. [29].

3.2. Основні проблеми системи регулювання державної екологічної політики

Сучасна екологічна політика України розробляється і реалізується в складних і напружених політичних умовах, що часто призводить до конфліктних ситуацій. Державні екологічні організації зазнають тиску, лобіювання відомчих інтересів окремими державними та приватними структурами. Серед численних проблем у сфері екологічної політики головними є домінування політичних та економічних пріоритетів над екологічними в різних органах влади та відсутність ефективного контролю за надходженнями та витрачанням екологічних коштів. Тому запровадження та зміцнення нових фінансово-економічних важелів реалізації державної екологічної політики є необхідною передумовою екологічного розвитку країни [14, с. 8].

Екологічні проблеми в сучасній політиці, як і в середині минулого сторіччя, досить гостро стоять практично перед усіма країнами і, по суті, ставлять на порядок денний питання майбутнього людства. Як заявляють науковці, всі дані свідчать про те, що зараз екологічна ситуація у світі є найбільш неблагополучною за всю історію людства. Про це йшлося на Саміті тисячоліття (Нью-Йорк, 2000). Як зазначав Генеральний секретар ООН (1997–

2006 рр.), від «природної системи життєзабезпечення залежить саме виживання людського роду». І всі ці складні проблеми «примушують нас підходити до цього питання творчо та коригувати наші традиційні концепції, щоб вони більше відповідали потребам нової ери».

Формування екологічної стратегії як однієї з найважливіших політичних ліній розвитку ООН стало найважливішим напрямом діяльності Генерального секретаря ООН у 2007-2016 рр. У своїх виступах він постійно наголошував, що «сьогодні необхідно мобілізувати світ на підтримку екологічно стійкого світоустрою з гарантіями благополуччя людства та зі збереженням планети для майбутніх поколінь», і закликав держави спільно вирішувати екологічні проблеми.

Тісно переплітаючись із соціальними, економічними та політичними протиріччями сучасного світу, екологічні проблеми неминуче викликають зіткнення інтересів. Вони все очевидніше набувають яскраво вираженого політичного забарвлення.

Саме прийняття тих чи інших політичних рішень найяскравіше демонструє всі складнощі та протиріччя, що виникають як під час розробки, так і (особливо) при реалізації екологічної політики. Зважаючи на загальне визнання необхідності низки невідкладних рішень у сфері екології, суперечності між державами з питань екологічної політики все ж вирішуються [21, с. 133].

Варто зазначити, що екологічні проблеми перетворюються на одне з першочергових питань міжнародних відносин нарівні з міжнародною безпекою та економічним розвитком.

У США, Європейському союзі та Китаї протягом останніх років екологічна політика входить до пріоритетів. Одним із головних стратегічних проектів розвитку Європейського союзу на найближчі десятиліття оголошено «Європейський зелений курс», який передбачає досягнення вуглецевої нейтральності до 2050 року. Обсяг викидів парникових газів ЄС зараз становить близько 3,3 млрд т. на рік. Єврокомісія має намір створити економіку

замкненого циклу, вкласти 1 млрд євро у розвиток «зелених» технологій протягом найближчих десяти років, досягти декарбонізації металургійного сектора до 2030 року, запровадити податки на товари з великим вуглеводневим слідом.

США на рік викидають близько 5,28 млрд т карбону. На законодавчому рівні влада має намір закріпити необхідність досягнення вуглецевої нейтральності до 2050 року. Планується виділити 2 трлн доларів у наступні чотири роки на розвиток відновлюваної енергетики та «зеленої» інфраструктури.

Китай (рівень викидів близько 10 млрд т. ще на початку 2010-х декларував мету побудови екологічної цивілізації. У 2018 році це поняття було внесено до Конституції, у 2020 році було оголошено мету досягнення вуглеводної нейтральності до 2060 року [23, с. 6-7].

Важливо враховувати, що в умовах глобалізації значення екологічних проблем виходить за межі національних кордонів. Перспектива політично стабільного екологічного розвитку у світі залежить від того, чи зможуть держави, усвідомивши реальну загрозу екологічної катастрофи, вжити спільних заходів для вирішення цих проблем та успішно здійснювати діяльність з охорони навколишнього середовища на основі інтеграції, розвиток якої відповідав би інтересам усіх держав. Тому необхідно наголосити на важливості екологічної політики на міжнародному рівні та міжнародного співробітництва держав у сфері екології.

Найважливішими напрямками в екологічній політиці кожної держави є розвиток міжнародного партнерства, орієнтація на міжнародну інтеграцію держав з метою спільного пошуку рішень щодо найбільш гострих проблем, що існують у галузі екології. Міжнародне співробітництво в галузі природокористування та охорони навколишнього середовища є сукупністю політичних, економічних, природних, інших відносин зі збереження, поліпшення, відновлення та відтворення відповідно біологічних, енергетичних,

кліматичних, інших природних ресурсів як найважливіших факторів сталого розвитку.

Екологічні проблеми, почастищення екологічних катастроф і різноманітних конфліктів є результатом дисгармонійних відносин суспільства і природи. Забезпечення безпеки суспільства на більш високому рівні буде оптимізовано шляхом контролю за роботою державних органів, що здійснюють державну екологічну політику та залучення громадськості до процесу прийняття екологічних рішень. Посилення ролі державних органів забезпечить реалізацію державної політики в аналізованій сфері діяльності.

3.3. Розробка механізму регулювання державної екологічної політики України

Процес розробки та реалізації державної екологічної політики в Україні починається з визначення екологічних проблем на відповідних рівнях, оскільки дані проблеми, як і інші соціальні проблеми, можуть набувати глобальних масштабів, вимагати спільного вирішення державами. Починаючи з фази ідентифікації проблеми, у процесі розробки та впровадження політики вони аналізуються з точки зору пошуку причин впливу та відповідного варіанту їх вирішення, що в сукупності включає вибір альтернативного варіанту та впровадження відповідної екологічної політики.

Реалізація обраного варіанту політики відбувається майже одночасно з моніторингом стану та ситуації з навколишнім середовищем та охороною навколишнього середовища з подальшим коригуванням політики у разі виявлення нових екологічних проблем або прийняття рішення про продовження обраного варіанту. Результатом політичного процесу, у свою чергу, є конкретні дії на відповідному рівні: наддержавному, державному та суб'єктному. Екологічна політика на наднаціональному рівні – це політика, розроблена та реалізована міжнародними спільнотами, урядовими асоціаціями та

організаціями. Серед наднаціональних організацій вирішальне місце у процесі формування та реалізації екологічної політики в Україні посідають ООН, Саміт сталого розвитку та Європейський Союз. Це далеко не вичерпний перелік питань формування та реалізації екологічної політики на наддержавному рівні, але вплив їх діяльності на визначення векторів національної екологічної політики України відчувається на сучасному етапі під час ратифікації міжнародних договорів, угоди, конвенції тощо.

Основними принципами функціонування та повноважень органів державної влади, місцевого самоврядування в галузі охорони навколишнього середовища, підвищення екологічної ефективності економіки та екологічної відповідальності використання природних ресурсів, мають стати:

- оцінка економічної ефективності діяльності держави в галузі забезпечення екологічної безпеки та рівноваги;
- облік показників екологічної ефективності економіки під час планування природоохоронної та іншої діяльності держави;
- облік екологічних показників діяльності державної влади та муніципальної влади в оцінці ефективності своєї діяльності.[27, с. 12-13]

Принципи та завдання у сфері інформаційного забезпечення природоохоронної діяльності та доступу громадян та зацікавлених сторін до екологічно значущої інформації повинні передбачати:

- облік об'єктів негативного впливу на довкілля та показників впливу;
- забезпечення органів державної та місцевої влади повною та достовірною інформацією про стан навколишнього середовища;
- забезпечення природокористувачів інформацією про ресурсозберігаючі, екологічно чисті технології, найкращі доступні технології, екологічні стандарти, стан навколишнього середовища
- публічність інформації щодо дозволів для діяльності, що має вплив на стан довкілля;
- публічність, відкритість та доступність інформації про стан довкілля як інструмент зменшення корупційних ризиків природоохоронного регулювання.

Забезпеченню реалізації екологічної політики, у тому числі з використанням міжнародних стандартів та досвіду, сприятиме державна підтримка науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у галузі охорони навколишнього середовища науково-дослідних та інших інститутів, спеціалізованих установ; наукове забезпечення діяльності держави у сфері забезпечення екологічної безпеки; використання науково обґрунтованих показників якості (стану) довкілля.

Основним завданням у сфері екологічного виховання та освіти є підвищення екологічної культури населення, освітнього рівня та професійних навичок та знань у галузі екології. Принципами та пріоритетними напрямками реалізації екологічного виховання передбачається:

- забезпечення загальності та комплексності екологічної освіти;
- державна підтримка розповсюдження через засоби масової інформації відомостей природоохоронної, екологічної та ресурсозберігаючої спрямованості, проведення тематичних заходів.
- створення державних та недержавних систем екологічної освіти;
- включення питань екології, раціонального природокористування, охорони довкілля України у навчальні плани всіх рівнях освітнього процесу;
- державна підтримка навчання та просвітництва щодо екологічних проблем та їх запобігання у закладах освіти;
- підтримка та публікація матеріалів з питань екології у засобах масової інформації [10, с. 154-155].

Алгоритм реалізації державної екологічної політики в умовах євроінтеграційних змін приведено на рисунку 3.1

Основною метою державної політики є забезпечення людського розвитку, що базується на економічних засадах, що поєднується з принципами екологічної безпеки та соціальної справедливості у демократичному суспільстві.

Рис. 3.1. Алгоритм реалізації державної екологічної політики в контексті євроінтеграції

Джерело: побудовано автором за [28].

Отже, реалізація державної політики має забезпечуватися шляхом впровадження новітніх екологічно-нейтральних, природоохоронних, безпечних технологій. Екологічна політика та забезпечення природної стійкості та сталості на загальнодержавному і на рівні територіальних громад, є важливими аспектами державної політики. Спільні дії держслужбовців, політиків та громади зможуть забезпечити екологічну безпеку та виживання людства.

ВИСНОВКИ

Державна екологічна політика — це визначений державою напрям дій, заснований на сукупності нормативно-правових норм, використання заходів, засобів та інструментів державного управління для забезпечення балансу інтересів зацікавлених сторін шляхом визначення цілей у сфері раціонального природокористування, охорона навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки на основі моніторингу стану та ситуації з використанням показників екологічного середовища та його впливу на здоров'я населення, збільшення тривалості життя, відтворення рослинного і тваринного світу, збереження природного середовища, історичної спадщини та культури.

Важливу роль у забезпеченні екологічного благополуччя суспільства відіграє розробка та реалізація суб'єктами різних рівнів збалансованої та довгострокової екологічної політики з використанням різних методів, засобів та інструментів державно-управлінського впливу.

Суб'єкти екологічної політики різною мірою зацікавлені в її здійсненні в цілому або в тій частині, здійснення якої вони повинні забезпечити. Ступінь зацікавленості та готовності до участі у здійсненні екологічної політики окремих її суб'єктів визначається багатьма факторами, але два з них, безперечно, мають дуже велике значення: екологічна ситуація та рівень розуміння цієї ситуації. Держава (особливо ті її органи, які відповідальні за захист навколишнього середовища) можуть переслідувати різні інтереси не тільки при формуванні концепції екологічної політики, але і при її здійсненні.

Особливість держави як інституту регулювання екологічної політики в Україні полягає в прерогативі застосування правових норм (створення, забезпечення виконання та контроль за їх дотриманням).

Сьогодні суспільні відносини в екологічній сфері України регулюються достатньою кількістю нормативних актів різної юридичної сили, при цьому головною проблемою правового регулювання у цій сфері є не стільки перехід від теорії до законодавства, скільки ефективність правозастосування, а також

подальша міжнародна гармонізація та вдосконалення національного законодавства у сфері екологічної політики.

Основним засобом реалізації екологічної політики є інституційні зміни, спрямовані на створення ефективних ринкових структур та формування нового правового та економічного механізму регулювання екологічної сфери. Ці перетворення включають:

- вдосконалення природоохоронного законодавства, системи екологічних стандартів, норм та вимог, що регламентують природокористування при екологічному реформуванні з подальшим переходом на міжнародні стандарти як необхідну умову діяльності України у світовій економіці та міжнародній системі забезпечення екологічної безпеки;
- економічне стимулювання засобами державної податкової, кредитної, цінової політики ресурсо- та енергозбереження, впровадження екологічної техніки та технології;
- забезпечення екологічної експертизи та оцінки впливу на довкілля та здоров'я населення всіх програм та проектів господарської та іншої діяльності;
- формування ринку праці, екологічних робіт та послуг, розвиток підприємництва в екологічній сфері;
- створення гарантій відшкодування підприємствами, організаціями та приватними особами економічної шкоди від забруднення довкілля;
- сприяння використанню технічної та фінансової допомоги міжнародних організацій, іноземних інвестицій у практичному вирішенні екологічних проблем;
- формування кадрового потенціалу, здатного практично реалізувати завдання екологічної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрієнко М.В. Сутність державної екологічної політики на загальнодержавному та регіональних рівнях. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 9. Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/p=1&z=1051>.
2. Веклич О.О. Економічний механізм екологічного регулювання в Україні. *Український інститут досліджень навколишнього природного середовища і ресурсів*. 2013. 88 с.
3. Ветвицький Д.О. Розвиток державної екологічної політики України в умовах глобалізації : автореф. дис. канд. наук з держ. упр.. Акад. муніцип. упр. К., 2010. 20 с.
4. Водний кодекс України : Закон України № 213/95-ВР від 6 черв. 1995 р. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/23/95-вр>.
5. Гавриленко О. П. Екогеографія України. Навчальний посібник. К.: Знання, 2008. 646 с.
6. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 року № 2818-VI Верховна Рада України. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
7. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28.02.2019 № 2697-VIII. Верховна Рада України. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>.
8. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
9. Земельний кодекс України : Закон України № 2768-III від 25 жовтня 2001 р. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

10. Заржицький О.С. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної політики України (теоретичні аспекти). *Монографія. Державний вищий навчальний заклад «Національний гірничий університет»*. Д. : НГУ, 2012. 199 с.
11. Кодекс України про надра: Кодекс № 132/94-ВР від 27 липня 1994 р. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/132/9-%D0%B2%D1%80>.
12. Кодекс цивільного захисту України : закон України № 5403-VI від 2 жовтня 2012 р. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
13. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
14. Кравців В.С. Регіональна екологічна політика в Україні та механізми її реалізації. НАН України. Інститут регіональних досліджень. Львів, 2012. с. 13.
15. Лазор О.Я. Державне управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні: організаційно-правові засади. Монографія. Л. Ліга-Прес, 2003. 542 с.
16. Лісовий кодекс України : Закон України № 3404-IV від 8 лютого 2006 р. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3852>.
17. Лукінов І. Методи і засоби державного регулювання економіки перехідного періоду. *Економіка України*. 2014. № 5. С. 7—11.
18. Малиш Н.А. Ефективні механізми формування державної екологічної політики : *монографія*. К. : К.І.С., 2011. 348 с.
19. Мамонова В.В. Методологія управління територіальним розвитком: *монографія*. 2016. 196 с.
20. Місія та стратегія Міністерства екології та природних ресурсів. Офіційний портал Міністерства екології та природних ресурсів. 2019. Режим доступу : <https://menr.gov.ua/content/misiya-tastrategiya.html>.
21. Мягченко О.П. Основи екології : підруч. для вищ. навч. закладів О.П. Мягченко. К. : Центр учбової літератури, 2010. 312 с.

22. Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» від 05.03.1998 № 188/98ВР. Верховна Рада України. Режим доступу: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/18/98-%D0%B2%D1%80>.

23. Потапенко В. Екологотехногенні проблеми в Україні, що потребують першочергового реагування. Аналітична записка. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles>

24. Приходченко Л. Структура механізму державного управління: взаємозв'язок компонентів та фактори впливу на ефективність. Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wpcontent/uploads/2013/11/2009214>

25. Романко С. М. Глобальна екологічна політика: співпраця України та Європейського Союзу. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових праць*. 2013. випуск XXI. с. 237-243.

26. Сахаєв В.Г. Економіка і організація охорони навколишнього середовища : підручник. К. : Вища школа, 1995. 272 с.

27. Якушенко Л.М. Щодо напрямків підвищення ефективності виконання загальнодержавних програм у природоохоронній сфері. *Інформаційно-аналітична довідка*. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/537/>

28. Ашикова Е. І. Стратегічна екологічна оцінка як інструмент реалізації державної екологічної політики. *Правові аспекти публічного управління: теорія та практика: матеріали V наук.-практ. конф.* Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ. 2013. С. 133 – 136.

29. Формування та реалізація державної екологічної політики в умовах євроінтеграції. Романов Є., Сич К. *Економіка та суспільство*. 2022.